

Sverige i det närmaste kapades av marknadsliberala, eller nyliberala, krafter.

Efter det historiska kapitlet följer den, ur etnologisk synpunkt, kanske intressantaste delen, ett kapitel där intervjumaterialet med de anställda i den offentliga sektorn analyseras. Det är ett innehållsrikt och spännande kapitel som det är omöjligt att göra rättvisa i en kort recension. Genomgående ges dock bilden av människor som inte längre känner igen sig i politiken. Deras grundläggande värderingar, som solidaritet och jämlikhet, formades under en annan era. I ett individualiserat och ekonomiserat samhälle är dessa värderingar helt utan värde. Ja, det verkar rent av som om politiken inte längre har med ideologi att göra och detta skapar en grundläggande osäkerhet, alienation, men också i vissa fall ilska. Det tycks med andra ord finnas en klyfta mellan förd politik och det liv och de värderingar som präglar "vanligt folk". Vad som sker när denna klyfta etablerats och ytterligare vidgas ges det inget svar på, även om Berg vågar sig på en gissning: "Då kan man förvänta sig att reaktionerna – både utåt- och inåtriktade – mot det man är missnöjd med kommer att bli tydligare och fler." Detta är ju förvisso hoppingivande eftersom de flesta författare som givit sig i kast med systemskiftet hävdar att inte bara politiken utan även människors värderingar i allt större utsträckning koloniserats av marknadsliberala krafter – "svensson" blir, annorlunda uttryckt, en kall cynisk aktör i det marknadsliberala spelet. Bergs analys pekar emellertid i en annan riktning, i informanternas berättelser är kontinuiteten med det "gamla" samhällets värderingar stark, trots att politiken inte går att känna igen.

Men hur förhåller sig då politiker och andra makt-havare till systemskiftet? Hur har deras världsbild och värderingar påverkats under och av systemskiftet? Det är frågor som Sunnemark behandlar med utgångspunkt i de minnesböcker som skrivits om detta skede i svensk nutidshistoria. Han laborerar med intressanta begrepp och metaforer såsom Leviathan och sociala fantasier. Tyvärr är det inte alltid begreppen och metaforerna bidrar till tydlighet i argumentationen i ett annars läsvärt kapitel. Vad som förvånar mest under läsningen av detta avsnitt är att politikerna, i sina böcker, framställer sig som företrädare för klassiska socialdemokratiska värderingar. Även här betonas alltså en slags kontinuitet med tiden före systemskiftet. Men det är som nämnts förvånande med tanke på att samma personer i stor utsträckning satt vid makten under den period då systemskiftet genomfördes. Detta kan förefalla paradoxalt, men enligt

Sunnemark är så inte fallet. I politikernas berättelser görs nämligen en klar åtskillnad mellan ideologisk övertygelse och politik. Politik handlar inte om ideologi utan om praktik och pragmatism: politik uppstår eller görs i mötet med utifrån kommande hot och förändringar, till exempel ekonomiska krafter. I likhet med de anställda i den offentliga sektorn visar sålunda politikermaterialet upp kontinuitet – samhället må ha genomgått ett systemskifte, men värderingar såsom solidaritet och trygghet består hos de enskilda individerna. Huruvida detta, politikernas personliga fasthållande vid klassiska vänstervärderingar, ska uppfattas som hoppfullt eller tragiskt självbedrägeri kan man som läsare fundera över. För Sunnemark är det framför allt ett slags narrativ teknik som gör det möjligt för politikerna att framstå, eller framställa sig som goda socialdemokrater.

I bokens avslutning drar författarna samman trådarna. Detta kapitel är viktigt eftersom resan fram har varit rik på idéer, komparativa analyser och nyanserade tolkningar av materialet. Författarna lyckas också på ett föredömligt sätt knyta ihop säcken. Tyvärr är jag dock än mer osäker inför riksdagsvalet efter att ha läst boken. Klyftan mellan mina värderingar och politikernas sätt att förhålla sig till marknadsliberala krafter har inte blivit mindre. Jag känner mig tvärtom i större utsträckning än tidigare som en främling i det politiska landskapet. Men då finns det ju anledning att tänka på Karl Marx. De marknadsliberala krafterna är inte magiska eller gudomliga andeväsen utan resultatet av människors handlande. Därmed måste det ju rimligtvis vara möjligt att påverka utvecklingen mot ett nytt, och denna gång sunt, systemskifte. Kanske får Berg och Sunnemark anledning att skriva en uppföljning om några år.

Fredrik Nilsson, Lund

Charlotte Hagström: *Man är vad man heter. Namn och identitet*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2006. 187 s. ISBN 91-7203-758-X.

I vänboken *Oförtrutet* utgiven på Carlssons förlag 2003 publicerade jag en liten essä med titeln "Namn och identitet". Det mycket begränsade utrymme som stod till buds gör den egentligen försumbar, men den ville markera ämnets betydelse ur etnologisk synpunkt. Nu har etnologen Charlotte Hagström glädjande nog tagit upp det i ett större sammanhang i en bok på samma förlag och med samma undertitel.

I en kort forskningsöversikt nämner Hagström att

ämnet intresserat få etnologer och folklorister, men desto fler antropologer. I själva verket var det emellertid just detta ämne som styresmannen för Nordiska museet Harald Hvarfner (1926–1975) valde för sin doktorsavhandling, som var så långt framförd att dagen för disputationen var bestämd och jag åtagit mig att vara fakultetens opponent. Hvarfners hjärtsjukdom ledde dessförinnan till döden och avhandlingen satte heller aldrig några postuma spår. Detta kan beklagas därför att han utvecklat en genial metod att redovisa namnförändringar medelst kronogram, inte genom tidssnitt som ”tallrikar” ovanpå varandra utan som tidsspiraler som höll samman både kontinuitet och förändring. Därmed är även sagt att hans avhandling hade en kulturhistorisk inriktning och var baserad på en omfattande empiri hämtad från dopböcker i ett antal västgötaförsamlingar. Det var positivistiska avhandlingar av detta slag man skrev på den tiden.

Hvarfners material och metod står i tydlig kontrast till Hagströms där det historiska djupet bytts ut mot en samtidsframställning, främst baserad på de svar som inkommit på en av henne själv utarbetad frågelista men också på en del intervjuer. Ur metodisk synpunkt är det en nyhet att Hagström brukar Internet som källa, främst det diskussionsforum som kallas *Namnsnack*, med upp till 100 inlägg per dag!

Det samhälle Hagström belyser är så totalt annorlunda mot det Hvarfner analyserade. Det som slår igenom i hennes arbete är det mångkulturella Sverige med invandrare från ofta avlägsna länder med skiftande kultur, religion och tradition vilket gjort namnvalet till ett problem, vilket knappast var fallet tidigare. Hagström nämner i förbigående den grekiska namngivningsprincipen, att ett nyfött gossebarn skulle få sin farfars namn. Med en sådan tradition – som vi f.ö. även möter i det kungliga namnskicket i Danmark, som växlar mellan Christian och Frederik – var tilltalsnamnet avgjort i förväg och ställt utanför all diskussion. Hagström ger även exempel på hur centraldirigeringen satt ramar för namngivningen, t.ex. på Färöarna. Också i Sverige har vi en namnlagstiftning, men dess viktigaste princip är att man är skyldig att lämna namnuppgift på ett nyfött barn inom sex veckor. En medborgare *måste* ha ett namn och i vårt land också ett personnummer. Eljest råder i princip nästan full frihet i namngivningsfrågan. Tidigare kunde visserligen dopförrättaren anlägga synpunkter på namnvalet, men numera är detta en pappersfråga. Kanske man rentav kan lämna namnuppgiften på Internet?

Hagström visar att det trots vår frihet finns krafter

som har en avgörande betydelse för namnvalet. Det är inte längre så mycket far- och morföräldragenerationens tyckande som modet (ett ord som Hagström dock undviker) som är avgörande. Hennes huvudtitel *Man är vad man heter* leder lustigt nog mina associationer till etnogastronomernas slagord: ”Man ist was man isst.” Individens får ett namn, men namnet gör samtidigt något med henne eller honom inte bara i namngivningsögonblicket utan för hela livet, ja kanske för generationer framöver. Å andra sidan har nog de flesta erfarit hur snabbt ett namn integreras med namnbäraren. Vi kan efter en kort tid överhuvudtaget inte tänka oss ett annat namn på en person än just hennes eller hans eget. Det går inte ens att låta barnen i en syskonkrets byta namn. De är individer trots en gemensam genetisk kod.

Bourdieus begrepp *distinction* är här på sin plats. Namnen är särskiljande. I gången tid, då kanske ett tiotal personer i samma by hette Karl, skilde man dem åt genom tillnamn eller öknamn som Långe-Kal, Lille-Kal, Hoppare Kalen (eftersom han var bälgrampare i kyrkan) osv. Det finns exempel på att prästen noterade dessa tillnamn med blyerts i kyrkoboken för att själv kunna skilja alla Karlarna åt. Men särskiljandet kunde också ske vertikalt. Man härmade de högre skikten och tog avstånd från de lägre skiktens namngivning.

Redan det förhållandet att ett barn både har en far och en mor gör ofta namngivningen till ett problem, precis som valet av rätter till familjens julbord. Vem bestämmer? Den frågan hade varit värd en djupare belysning, även om den naturligtvis är känslig att ställa rakt fram. Och är tredebrott i namngivningen något nytt för vår egen tid?

Folkloristen Carl Wilhelm von Sydow skriver i ett brev till sin blivande hustru: ”Alla mina föregående syskon hade fått bibliska namn och släkt och vänner gissade att jag skulle heta Tomas David emedan jag var född på Tomasmässa den 21 december 1878, men en dansk tant hade så ivrigt talat för att pappa skulle ge historiska namn i stället för bibliska, så han gav vika och jag blev den förste som njöt fördelen av de förändrade namnprinciperna.” Uppenbarligen var det de grundtvigianska namngivningsprinciperna som här fick ett genomslag. Har namnsdagen f.ö. totalt förlorat betydelse för namngivningen?

Charlotte Hagström anför exempel på filmens betydelse för namngivningen. Tidigare var det litterära förebilder. Min äldste farbror fick som den förste i socknen namnet Gunnar efter Viktor Rydbergs ”Harpolekarens son”. Min yngste farbror fick heta Sölve efter Tegnér

dikt om Jätten Finn. Det intressanta är att folkskollärarens namngivning av sönerna kom att få ett snabbt genomslag i socknen, vilket man numera kan avläsa på gravstenarna på kyrkogården.

Hagström ger många exempel på hur namn från främmande kontinenter i våra dagar får sitt genomslag i Sverige. Men den rumsliga dimensionen har sitt intresse också på nationell nivå. Ett av mina egna namn är Nils. Min farmor lär inte ha tyckt om det. Detta berodde säkert inte bara på hennes egen smak, ty ”Nilsarna är stolparna i Skåne”. Själv kom farmor från Småland! När min äldsta dotter gav sin dotter namnet Boel, för att undvika släktnamn, kunde jag upplysa henne om att det visst fanns i slakten och därtill var ett vanligt namn på skånska slätten. Ett annat typiskt skånskt namn som återkommit i våra dagar är Olu. Det vore intressant att veta om sådana regionala namngivningsprinciper fortfarande kan påvisas eller om de hör till en gången tid. Har rentav släktforskningen, som blivit en nutida folkrörelse, bidragit till återupplivande av äldre namn?

Författaren visar hur angeläget det kan vara att ett namn stavas och även uttalas rätt. Namnet är förknippat med identiteten. Själv blir jag ofta irriterad när folk kallar mig Arvid, när jag heter Nils-Arvid. Jag blir så att säga halverad genom att bara kallas Arvid. Och varför Arvid och inte Nils? Jag tror knappast att det längre beror på regionala traditioner, utan att ett namn kan ha olika styrka. Arvid är rent fonetiskt starkare än Nils. Kanske är det därför en av mina sonsöner fick namnet Arvid, men bara som enkelnamn. Dubbelnamnen var typiska på 20-talet och detta återspeglar även en av Hagströms teser om namnen som generationsmarkörer.

Dubbelnamn har dock den fördelen att de underlättar identifikationen. Efternamnet blir knappast behövt. Hagström begränsar sin undersökning till förnamnen. Därmed är hon ett barn av sin tid. För egen del kan jag inte upphöra att irriteras när man bara presenterar sig med förnamn som Pelle eller Eva som det går tretton på dussinet. Det hade varit intressant om författaren även hade berört detta kulturskifte. Hur har det kommit sig att förnamnet så totalt slagit ut efternamnet? Är det en konsekvens av Du-reformen? Under min studenttid lade man alltid bort titlarna genom att nämna efternamn jämte årtalet för studentexamen. Det senare kanske för att markera att det var den äldste som hade rätten att föreslå titelbortläggningen.

Ett namn öppnar dörrar men kan också stänga dörrar. Vi påminns ofta om detta i artiklar om anställningsansökningar och ett viktigt kapitel i Hagströms bok

gäller namn och diskriminering.

Charlotte Hagströms bok väcker många tankar och kan ge stoff åt många som i likhet med henne själv besöker Internet-programmet Namnsnack. Boken är knappast i främsta rummet resultatinriktad (de hårddata som redovisas kommer från lättillgängliga statistiska källor) utan analyserande. Den visar hur många överväganden i skiftande riktning som föregår ett namnval eller en namnändring. Resonemangen vittnar i sin tur om hur komplicerad den sociala väven är. Etnologiprofessorn John Granlund brukade skilja mellan traditionsstyrda och samvetsstyrda människor. De flesta tillhör uppenbarligen den första gruppen – om man även räknar med tradition i horisontalt led – men den som tar till sig resonemangen i Hagströms bok blir uppenbarligen alltmera samvetsstyrd och väljer inte namn på sina barn bara av en slump. Den är välskriven och lättläst och värd att spridas i vida kretsar. Inte minst i samtalsgrupper bör den kunna fylla en viktig funktion.

Nils-Arvid Bringéus, Lund

Monika Janfelt: *Att leva i den bästa av världar. Föreningarna Nordens syn på Norden 1919–1933*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2005. 256 s. ISBN 91-7293-684-2.

När Jyllandspostens Muhammedkarikatyrer i början av år 2006 väckt vrede mot Danmark i stora delar av den muslimska världen ställdes i Sverige frågan: Var finns nordisterna? Folkpartiledaren Lars Leijonborg manade till stöd för Danmark, men fick egentligen inget gehör; idén om det nordiska inkluderar inte självklart ländernas politik. Men samtidigt aktualiserade dessa händelser frågor om hur vi förhåller oss till nordisk identitet, hur det nordiska kan förstås och vad ett nordiskt samarbete kan innebära.

Det är just sådana frågor som historikern Monika Janfelt diskuterar i boken *Att leva i den bästa av världar. Föreningarna Nordens syn på Norden 1919–1933*. Utifrån årsböcker, protokoll, tidningsmaterial m.m. presenteras här hur det nordiska konstruerades under föreningarnas första år. Två problemområden är centrala i framställningen. Det ena är förhållandet mellan centrum och periferi, det andra mellan nordism och nationalism.

Föreningarna Norden grundades efter första världskriget. I Sverige, Danmark och Norge bildades föreningar 1919, medan föreningarna på Island och i Fin-